

INDUSTRIJA NAFTE, DERIVATA NAFTE I GASA

STANJE

Cena sirove nafte Brent porasla je u prvoj polovini 2019. godine i dostigla najviši godišnji nivo sredinom maja – od 74,69 USD/bbl. Međutim, cene su pale u drugoj polovini 2019. godine kako zbog slabljenja globalne ekonomije, tako i zbog pada potražnje za naftom usled skoka trgovinskih tenzija između SAD i Kine. Zahvaljujući odluci zemalja OPEC i zemalja koje nisu članice da se prilagođavanjem proizvodnje uravnoteži globalno tržište, cene nafte su nastavile da rastu u decembru. Nakon prelaznog trgovinskog sporazuma između SAD i Kine, cene su dodatno porasle u drugoj polovini decembra 2019. Prosečna cena sirove nafte u odnosu na godišnji prosek je pala u 2019. godini, pa je nafta Brent završila godinu sa prosečnom cenom od 64,20 US\$/b, što je za 7,10 USD niže u poređenju sa 2018. godinom.

Prema podacima Agencije za energetiku Republike Srbije, ukupna potrošnja sirove nafte i poluproizvoda iz domaće proizvodnje i uvoza i zalih u 2019. godini je bila oko 3,373 miliona tona, što je za oko 12% manje nego 2018. godine. U 2019. godini proizvedeno je oko 0,859 miliona tona sirove nafte (25,47% od ukupne potrošnje), a oko 2,514 miliona tona (74,53%) je obezbeđeno iz uvoza.

Ukupna potrošnja motornih goriva u 2019. godini bila je oko 2,46 miliona tona, što je za 4,6% više nego u prethodnoj 2018. godini. U strukturi potrošnje motornih goriva, benzini su učestvovali sa 17,4%, gasna ulja sa 75,6%, a TNG-autogas sa 7,0%. Ukupna potrošnja benzina je povećana za 2%, u odnosu na 2018. godinu, potrošnja gasnih ulja - evro dizela i gasnog ulja 0.1 je veća za 6,5%, potrošnja ekstra lakog evro L gasnog ulja veća za 2,2%, dok je potrošnja TNG, uključujući i autogas manja čak za 6,6%.

Za porast potrošnje motornih goriva uticao je i pad nenaemenskog uvoza baznih ulja i njegovo nelegalno namešavanje sa dizel gorivom, koje je tokom 2019. godine praktično eliminisano.

Treba napomenuti da je TNG-a još uvek pod pritiskom fiskalnih obaveza, koje su među najvišim u regionu – izuzev Austrije i Mađarske.

U Rafineriji nafte Pančevo je tokom 2018. godine započeta izgradnja postrojenja za duboku preradu sa tehnologijom odloženog koksovanja, koja se nastavila i tokom 2019. godine. Nakon završetka izgradnje i puštanja u rad navedenog postrojenja, udeo derivata nafte koji se tržišno bolje

valorizuju biće veći, uz dostizanje kvaliteta svih proizvedenih motornih i energetskih goriva usklađenih sa Direktivom (EZ) 2016/802 o smanjenju sumpora u tečnim gorivima.

Ukupna godišnja proizvodnja prirodnog gasa, isporučena u transportni distributivni sistem zemlje u 2019. godini bila je 293 miliona m³, što je manje za 12,5 % od proizvodnje u prethodnoj godini. U 2019. godini je iz uvoza, domaće proizvodnje i podzemnog skladišta za potrošnju bilo raspoloživo ukupno 2.609 miliona m³, a potrošeno je 2.325 miliona m³ prirodnog gasa, za 8% manje nego u 2018. godini. Najveći deo prirodnog gasa je obezbeđen uvozom iz Ruske Federacije u iznosu od 2.197 miliona m³, dok je domaća proizvodnja od 293 miliona m³ mogla da zadovolji samo 12,6% potreba.

Ministarstvo trgovine, turizma i telekomunikacija je objavilo da je Tržišna inspekcija u 2019. godini izvršila 4.059 kontrola kod privrednih energetskih subjekata i uzeto je 10.547 uzoraka, od toga 6.872 za markiranje i 3.675 uzoraka za monitoring kvaliteta naftnih derivata. Identifikovano je 132 uzorka sa smanjenom koncentracijom markera i 51 uzorak koji odstupa u parametrima kvaliteta. Zabranjen je promet 43.701 litara evro dizela, 6.218 litara BMB 95 i 6.258 litara TNG ukupne vrednosti 8.943.876,00 dinara.

Do 30. aprila 2020. godine Tržišna inspekcija je takođe izvršila 464 kontrola kod privrednih energetskih subjekata i uzeto je 1.796 uzoraka (od čega 1.054 za markiranje i 742 uzorka za monitoring) kvaliteta naftnih derivata. 18 je uzorka sa smanjenom koncentracijom markera, dok 20 uzorka odstupa u parametrima kvaliteta. Zabranjen je promet 27.253 litara evro dizela u vrednosti od 4.451.978,00 dinara.

COVID-19

Izbijanje i širenje pandemije COVID-19, kao i preduzeta ograničenja kretanja koja su je pratila, uticali su na nagli pad potražnje za naftom. Ukupna potražnja pala je za gotovo 5% u prvom kvartalu 2020. godine, a predviđa se da će pad u drugom kvartalu 2020. godine iznositi oko 20%. Međunarodna agencija za energetiku procenila je globalnu potražnju u 2020. godini na 91,7 miliona barela na dan (MMb/d), međutim ova procena podložna je daljoj promeni usled nesigurnosti tržišta zbog mogućih ekonomskih posledica pandemije COVID-19. Restriktivne mere država uticale su na protok kako ljudi tako i robe, što je rezultovalo smanjenjem svih vidova transporta (koji čini oko dve trećine potražnje za naftom), a samim tim i potrebe za svim

vrstama naftnih derivata.

Neuspešan sastanak između OPEC-a i Rusije početkom marta 2020. godine sa temom smanjenja proizvodnje sirove nafte takođe je jedan od uzroka pada cene, nakon čega je usledio nagli porast u proizvodnji u nekim zemljama OPEC-a. Sa padom potražnje, svetske zalihe nafte su naglo rasle, a skladišni kapaciteti su bili nedovoljni. U martu su cene nafte zabeležile najveći jednomesečni pad. Cena evropske nafte marke Brent pala je za 79% između 22. januara kada je registrovan prvi prenos virusa COVID-19 sa čoveka na čoveka i njegovog najnižeg praga 21. aprila – od 13,24 USD/bbl. Od tada cena Brent nafte postepeno je rasla, ali za sada ne prelazeći cenu od oko 45 dolara po barelu. Ekonomske posledice pandemije bi mogle biti dugotrajne, što bi za izvoznike energije posebno predstavljalo problem, međutim veliki doprinos vraćanju stabilnosti na tržište dale su inicijative u vidu sporazuma OPEC+. Kako bi dodatno ubrzali izbalansiranje tržišta, OPEC+ je početkom juna doneo odluku da smanjenje proizvodnje od skoro 10 MMb/d produži do kraja jula. Ukoliko se zadrže trendovi u proizvodnji i potražnja oporavi, tržište će imati mnogo stabilniju osnovu.

Dešavanja na globalnom nivou neminovno su se odrazila i na domaće naftno tržište. Veliki pad cena nafte, kao i drastično smanjenje potrošnje, a samim tim i pad prihoda veliki su udar za naftne kompanije. Energetski subjekti dovedeni su u nezavidnu situaciju i pred njima se našao niz izazova, među kojima je možda najveći preraspodela sredstava i usredsređenost na aktivnosti koje su ključne za poslovanje – očuvanje stabilne proizvodnje, prerada i distribucija naftnih derivata, a uz očuvanje interesa svih stejkholdera.

Prema dostupnim podacima, potrošnja motornih goriva u Republici Srbiji je u prvoj polovini 2020. godine pala za -9,7% u odnosu na isti period prethodne godine, odnosno manja je za 111.239 tona. Pad potrošnje je delom registrovan u prvom kvartalu u iznosu od -0,9%, dok je u drugom kvartalu usled uvođenja mera ograničavanja kretanja iznosio -17,3%. Najveći pad u apsolutnim količinama je registrovan u potrošnji dizel goriva - tokom prve polovine 2020. godine potrošnja je pala za 67.610 tona, dok je potrošnja benzina pala za 23.367 tona. S obzirom da su mere ograničenja ukinute u drugom kvartalu, očekuje se postepeni oporavak tržišta u narednom periodu.

POBOLJŠANJA

Vlada Republike Srbije je tokom 2019. godine usvojila novi Akcioni plan za sprovođenje Nacionalnog programa za suzbijanje sive ekonomije za period 2019-2020, čime je potvrđen kontinuirani interes državnih organa za nastavkom unapređenja sistema kontrole nelegalne trgovine, koja je od značaja i za poslovanje u Sektoru nafte i gasa. Dodatno, državni organi su nastavili sa efektivnom kontrolom nenamenskog uvoza i namešavanja baznih ulja sa dizel gorivom u skladu sa usvojenim Hodogramom za inspekciju kontrolu navedene oblasti, i na ovaj način kontinuirano držali po kontrolom navedeni segment tržišta.

Dodatno, Direkcija za upravljanje oduzetom imovinom je aktivno pristupila rešavanju statusa konfiskovanih naftnih derivata uskladištenih kod energetskih subjekata.

PREOSTALI PROBLEMI

Iako se kontrola nelegalne trgovine naftnim derivatima u zemlji održava u kontinuitetu na zadovoljavajućem nivou, neophodno je imati u vidu da popuštanje mera kontrole može povećati obim nelegalnih aktivnosti u relativno kratkom roku.

Sistematska kontrola naftnih derivata uvezanih radi re-eksporta nije uspostavljena, iako su u proteklom periodu državni organi razmatrali ovo pitanje.

Sistematsko rešavanje pitanja skladištenja privremeno oduzetih derivata je neophodno kako bi se oslobodili resursi inspekcijских organa u cilju povećanja obima i efikasnosti kontrole tržišta.

Proces formiranja operativnih rezervi naftnih derivata takođe nije započet, usled nedostajućih podzakonskih propisa.

Pribavljanje energetskih licenci za ozakonjene energetske objekte je i dalje kompleksna procedura usled neharmonizovanih Zakona o ozakonjenju objekata i Zakona o energetici.

Novе regulativa o proizvodnji i trgovini eksploziva i drugim opasnim materijama takođe nije usvojena u proteklom periodu.

Moguće je pospešiti proces modernizacije poslovnih aktivnosti u sektoru agilnijim usvajanjem rešenja iz oblasti digitalizacije.

PREPORUKE SAVETA

- DIGITALIZACIJA – propisati mogućnost digitalizacije fiskalnih isečaka i elektronskog slanja istog kupcima robe i usluga, čime bi se ukinula obaveza fizičkog štampanja i uručivanja i naknadno čuvanje fiskalnih isečaka radi kontrole. (3)
- Blagovremeno zaključiti ugovore između Direkcije za upravljanje oduzetom imovinom i energetske subjekata o skladištenju konfiskovanih naftnih derivata, uspostavljanjem i primenom adekvatne procedure u kratkom roku. (3)
- Doneti podzakonska akta koja su neophodna za stvaranje operativnih rezervi, u skladu sa Zakonom o energetici. (2)
- Neophodno je uvesti kontrolu naftnih derivata uvezenih u zemlju radi re-eksporta kroz koordinisane aktivnosti relevantnih tela, u smislu otkrivanja zloupotreba kod ovih roba koje su namenjene u te svrhe. (1)
- Rešiti neusaglašenosti u Zakonu o ozakonjenju objekata i Zakonu o energetici koji se odnose na dokumentaciju potrebnu za pribavljanje energetske licence za energetske objekte koji su ozakonjeni. (1)
- Doneti Zakon o eksplozivnim materijama i odgovarajuće povezane podzakonske akte, koji bi definisali aktivnosti u oblasti proizvodnje i prodaje eksplozivnih i drugih opasnih materija. (1)